

mpkšlas - menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985

SAUSIO MĖN. 19 d. / JANUARY 19, 1985

PART TWO - Nr. 13(3)

Šiame numeryje:

Lietuvoje dingo naujasis Nobelio premijos laureatas.
Apie išplaukimą į tarptautinius vandenius.
Rašytojui Vincui Ramonui 80 metų.
Nauji leidiniai.
Editos Nazaraitės eilėraščiai.
Stasio Ylos „M. K. Čiurlionis: kūrėjas ir žmogus“.
Alvydo Vasaičio ir Jono Govėdo koncertas Toronte.
Kultūrinė kronika.
Chicagos teatruose.

Kertinė Parastė

Lietuvoje dingo naujasis Nobelio premijos laureatas

Jau praėjo trys mėnesiai, kai čekų poetui Jaroslavui Seifertui buvo paskirta Nobelio literatūrinė premija, bet Lietuvos partinė spauda apie tai dar nė žodeliu neužsiminė. Kurgi pradingo tas Nobelio laureatas? Ar jis paskendo kopose? Nepaprasta mįslė, primenantis detektyvinius romanus ir verta Agatha Christie plunksnos.

Tyla apie Seifertą ypač keista, nes jis priklausė mažai Rytų-vidurio Europos tautai, su kuria lietuvių kultūra sieja tiek tarmių ir šiltų ryšių. Praeitų metų spalio mėnesį svarbiausia pasaulio literatūrinė premija buvo apdovanojimas ne koks egzotiškai tolimas rašytojas, bet mūsų giminaitis, beveik šeimos narys. Kad tokia čekų literatūra egzistuoja, pripažįsta ir LTSR Rašytojų sąjungos organas *Pergalė*, pernai išspausdinusi keturis čekų rašytojų apsakymus. Visi tie autoriai bent dviem ūgiais mažesni už Seifertą, bet *Pergalėje* atsirado vietos jų vidutinei prozai ir trumpoms biografijoms.

Tad popieriaus stoka Seiferto pradingimo neišaiškina. Popieriaus su kaupu užteko naujausiojo literatūrinio korifejaus Konstantino Černenkos sieksninei kalbai ir sovietinės rašytojų sąjungos sekretoriaus Markovo ant tuzino socrealistinių jaučių odos surašytam pranešimui. *Literatūra ir menas* be jokio vargo supažindino Lietuvos skaitytojus su ilgomis ištraukomis iš mūsų prozos meistro, pirmojo sekretoriaus Griškevičiaus epinio veikalų, „Keturi laisvės dešimtmečiai“...

Nobelio laureato pradingimas Lietuvoje, tai ironijos kupinas įvykis, nes Vilniaus kultūriniai aparatai pernai ypač garsiai kalbėjo apie Lietuvos kultūros suklestėjimą ir jos atvirumą visam pasauliui. Alfonsas Maldonis Maskvoje deklaravo apie „internacionalinę erdvę“ ir tvirtino, jog

„baigiasi didelių ir mažų tautų literatūrinis... ir kultūrinis izoliacijos metas“. CK sekretorius Griškevičius praėjusią vasarą tvirtino, jog tarybinės sistemos dėka, Lietuvos „nacionalinė kultūra“ apaugota nuo „uždarmo ir provincialumo“. O CK sekretorius Šepetys paaiškino, jog „prieivartai ir nežinojimas“ yra „autentiškas dabartinės Vakarų masinės kultūros antspaudas“.

Kur Jaroslavas Seifertas be ženklo prasmego, Lietuvos kultūrininkams nereikia aiškinti. Jie žino, jog jis nugalėjo totalitarinės cenzūros pelkėje. Jo literatūrinio svorio net ir aparatai nedrįsta paneigti. Čekams jis „tautinis poetas“, „Prahos daininys“. Čekoslovakijos ir užsienio kritikams jis „žymus poetas, kuriame įsikūnijusi didingoji čekų poezijos tradicija“. Kremlius ir jo valdininkai Prahėje ar Vilniuje Seifertui negali atleisti jo pilietinės drąsos, orumo, žmogaus ir tautos teisių gynimo.

Patsai Seiferto gyvenimas yra Maskvai labai nepatogus simbolis. Šis „darbo liaudies sūnus“ savo jaunystėje buvo įstojęs į čekų komunistų partiją, bet kelionė po Sovietų Sąjungą jį apvylė ir 1929 metais jisai iš partijos išstojo. To žingsnio jis niekad nesigailėjo – ir komunistams užėjus valdžiai, jis atsiskleidė atsiprašyti, atgailoti ar sugrįžti į partijos glėbį. Stalino laikais ir po jo mirties, Seifertas atvirai gynė savo persekiojamus kolegas. Po 1968-ųjų metų sovietinės invazijos jis atsiskleidė pasirašyti kolektyvinį lojalumo pareiškimą ir įstojo į „77-ųjų metų Chartos grupę“, tuomi išreikšdamas savo solidarumą su Čekoslovakijos laisvės ir kultūros gynėjais. Kai Seifertui buvo paskirta Nobelio premija, „77-ųjų metų Charta“ paskelbė pareiškimą, kuriame sakoma, jog „Jaroslavas Seifertas taip pat yra drąsus pilietis, kuris priešinosi bet kokiai neteisėbei ir tvirtai laikosi savo įsitikinimų, nors tai jam ir

Apie išplaukimą į tarptautinius vandenius

VYTAUTAS A. JONYNAS

Dažnai pasvajojam apie lietuvių literatūros „išplaukimą į tarptautinius vandenius“. Ar neužkrito mums skruostai, kai buvo pasklidę gaudy, kad V. Krėvė yra kandidat Nobelio premijai už *Dangaus ir žemės sūnus*? Ar nesidžiaugiam, kai pasirodo kokia lietuvių antologija anglų kalba? Juk ar ne saviginos instinktas verčia mus trokšti, kad mūsų veikalai būtų išversti į svetimą kalbą. Tuo pačiu prieinami mūsų ištirkusiems vaikams, vertiems „kanapinio pantio į papintę“, kaip kad rašė poetas. Ypačiai kai koks gegužiukas ima vograuti, kad anokia ta lietuvių literatūra, jei neturim savo Homero, Šekspyro, Dostojevskio ar... Erico Jong.

Visokių pasitaiko nesuipratimų ir išdavysčių. „Pasakykite Jūs man“, girdėjau kartą tokią šneką. „Aš dažnai lankausi Vokietijoje ir neatsistebiu, kokių tik ten nėra vertimų iš visokių pasaulio kalbų. Bet ne lietuvių. Vienas ponas iš Lietuvos sakė man, kad tai esanti mūsų, emigrantų, kaltė. Mes mat visus įtikinome, kad Jūs knygos – gryna propaganda. Nenorim kad jų būtų... Aiškink tu tokią žmogui, kad niekus taušiamas jo ponas – „barinas“ – poniasiausias. Veikia priešinai; juk mūsų spauda atsiliepią apie jų knygas, jei geros. Netgi paragina, kad verstų vieną kitą... Pasiškinink, jei gudrus, tam žmogui, kad ne taip paprasta išplaukti į tuos tarptautinius vandenius. Kad negana išverst ką nors, kad visas pasaulis būtų skaityt.

Tiesa, tas išsišokimas įvyko akivaizdų svečio iš Lietuvos, o Jūs būsit pastebėję, kaip jų maišymasis mūsų tarpe nelauktai veikia išėjį žmogų. Kaip jis ima kažko teisintis, kažko aimanuoti. O stebint čiabuvių jaunimą-senimą gali-

brangiai kainuotų“.

Ką totalitariniai aparatai gali daryti su tokia asmenybe? Prahos valdžia negalėjo ignoruoti Nobelio premijos paskyrimo fakto ir čekų tautos džiaugsmo. Seiferto laimėjimas buvo trumpai paminėtas oficialioje spaudoje. Kompartijos organas *Rude Pravo* užsiminė, jog Seiferto poezija esanti „kontroversinė“, bet prisipažino, kad jo kūrybos „svarba čekų poezijai yra neabejotina“. Lietuvos kultūriniai prievaizdai gi nusprendė, kad Seifertas per daug pavojingas ir todėl nutarė vaidinti, jog jis ir Nobelio literatūrinė premija iš viso neegzistuoja. Jį paminėjus, būtų reikėję aiškinti jo gyvenimą ir užsiminti apie visą cenzūros siaubiamą čekų literatūrą.

Tokia tyla iš vilniško miniatiūrinio Kremliaus – ne naujiena. Taip į „atminties skyelę“ buvo įgrūsti ir kiti Nobelio laureatai – Saul Bellow, Isaac Bashevis Singer ir Česlovas Milošas. Ši tyla – tai dar vienas kultūrinės baudžios įrodymas.

J. Pa.

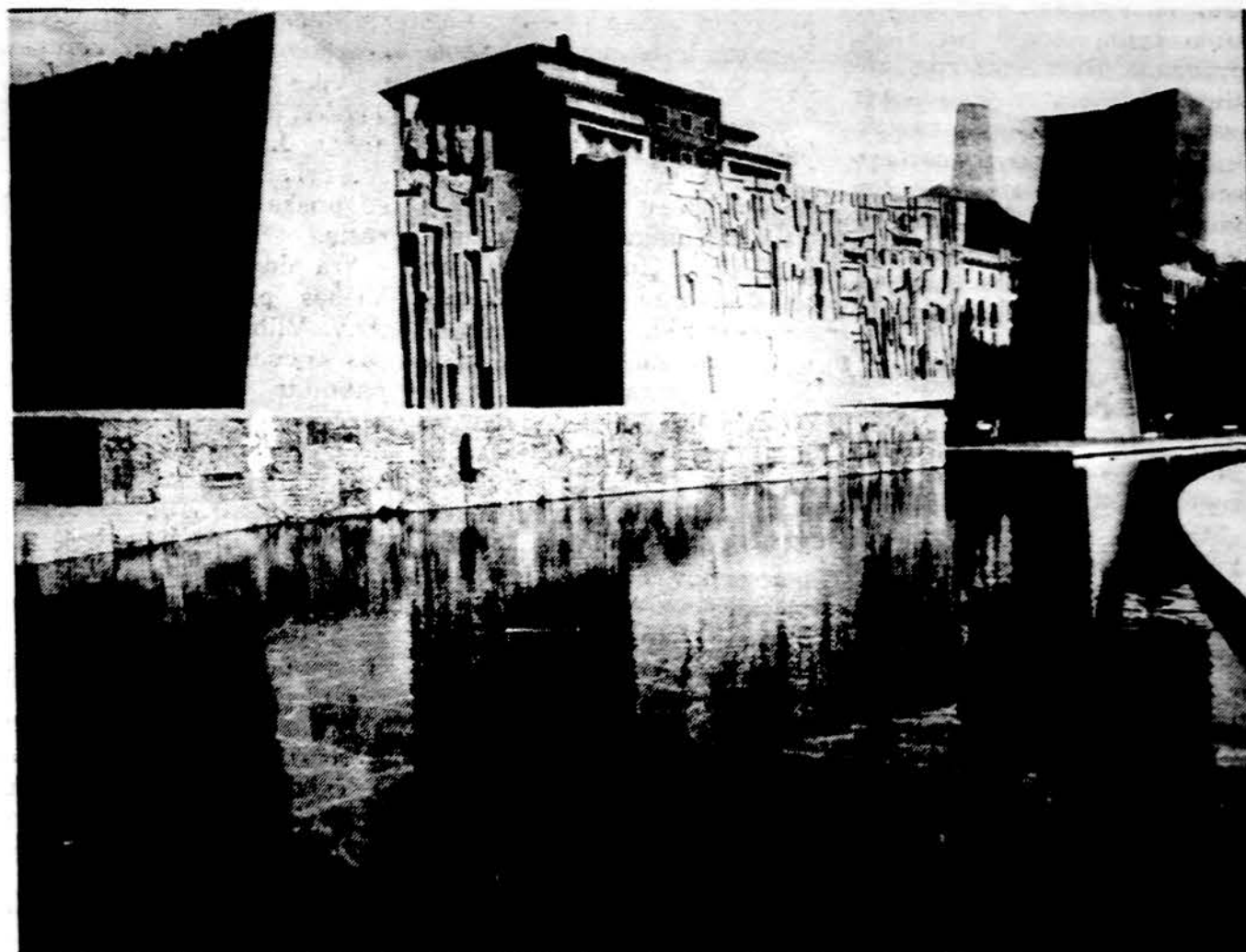
ma daug ko savęs klausiti, daug kuo suabejoti. Kad ir tu tarptautinių vandenų egzistencija. Gal kada ir buvo tie tolimieji kvadratai, bet tai buvo žiloj senovėj, prieš televizijos erą. Kaip ilgai juose plaukiojama.

Tiesa, vertimų iš mažų tautų kalbų prekystaliuos esama. Ir, atrodytų, daug. Ne tik Vokietijoje, bet ir čia, Amerikos kontinente. Bet ar tai ne lašelis jūroj iš to, kas galėtų būti, kai pasižiūri atidžiau. Ir kas juos skaito? Gal vertimus graibsto mažosios tautos (ir gerai daro, nes joms būtina mokytis iš užsienio raštijos), bet ne šio kontinento gyventojai. Ragink neragines savo vaikus pamėgti knygą – nieko nebus. Mokykla, televizija, universitetai, viešųjų skaityklų skurdybė, padarys savo. Tai kur toji tarptautinių vandenų gilybė ir platybė?

Pasirodo, ne vienas taip rūgau viduje. Atsitiktinai pakliuvo man į rankas tokia knygelė: *Petits pays, grandes littératures / Small countries, great literatures*, 1979. Išėjusi, nepatikėjau, Budapešte. Ir ji nagrinėja mažų tautų kultūrinio įnašo problemą. Vengrai, frustruoti poetai, prasimanę tą „ermyderį“. Užsigeidę sužinot, kodėl taip yra, kad „vengrų literatūra, o ypačiai lyrika, turinti savo Lisztus, Bartokus ir Kodaly, bet užsieniui nepažįstami netgi jų vardai“. Ir rašytojui Gyorgi Gera kilo mintis kreiptis į visus kolegas, turinčius draugų užsienyje, kad jie atsakytų į anketą, asmeniškai laišku parrašindami juos tai padaryt. Klausimų buvo trys:

1. Kas darytina jūsų krašte, esamomis sąlygomis, kad būtų sukeltas domėjimasis pasauline literatūra, ir kas darytina, kad apsimokėtų vertimai ir jų išleidimas?

2. Ką privalėtų daryti kra-

Kolumbo atminimui paminklas Granadoje, Ispanijoje – Stasio Žilėvičiaus nuotrauka iš trylikosios Lietuvos fotografų išeivijoje parodos praeitų metų rudenį Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

tai, kurie jaučia, kad jų raštija užsienyje nelaikoma verta dėmesio?

3. Ar Jūs tikit vertimo galia ir manot, kad poezija gali būti tinkamai perteikta svetima kalba?

Verta pripažinti, kad iniciatoriai pasielgė teisingai, pramanydami anketą. Antraip gal būtų sužūsi Babelio kakofonija kaip kažkas.

Žodžiu, knygoj aptinkama pasisakymų – anglų ir prancūzų kalbom – maždaug pusantro šimto rašytojų, poetų, vertėjų iš įvairiausių pasaulio kraštų – Brazilijos, Graikijos, Rumunijos, Prancūzijos, Kubos, JAV, Belgijos, Ispanijos, Indijos, abiejų Vokietijų, Anglijos...

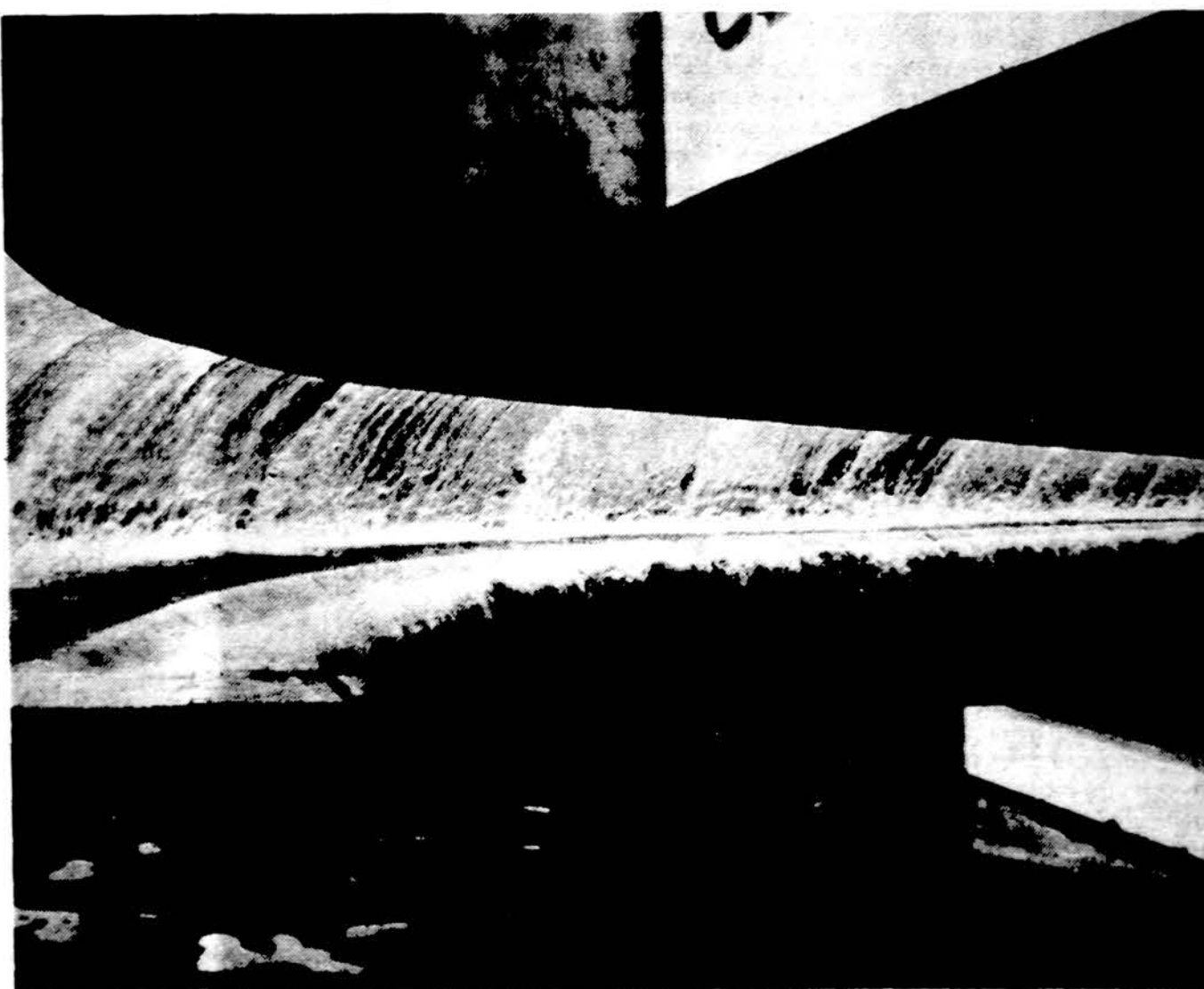
Kas be ko, metasi į akis, kad kai kurie asmenys pasinaudoja ta proga tēkstelt pagyrų

Sovietų Sąjungai už jos rūpestį populiarinti visiška mažų tautelių literatūrą įnašą. Iš viso, atvirai kalbant, ji to komplemento nusipelnė, nors yra atvejų (Džiambulo atvejis čia būtų klasišku), kad nebūtina toji raštija meniniai brandi. Nežinia taip pat, ar leidėjai nesikreipė, ar jiems nepavyko išgauti tų pasisakymų, bet knygoj nėra atsiliepinimų tų mažų tautų autorių, kurie esamose sąlygose rašo svetima kalba. Sakysim kirgizo Čingis Aitmatovo, kurį kai kas laiko geriausiu šiuo metu Sovietijos rašytoju, arba abchazo Fazil Iskanderio. Niekas neužsimena nė V. Nabokovo, Milan Kunderos. Žodžiu, kaip paprastai anketų atveju, galima prikišti, kad neturim „reprezentatyvaus sample“.

Nežiūrint to, pareikštos mintys įdomios ir vengrų iniciatyva tikrai sveikintina. Juo labiau, kai sužinai, kad jų idėja nėra visiškai originali ir nauja. Dar prieš Antrąjį pasaulinį karą prancūzas Valéry Larbaud buvo metęs mintį, kad būtina domėtis mažų tautų literatūra ir nelaikyti jų antrarušiais, egzotikais, folkloriniais gaminiiais, skirtais turistams. Deja, nedaug kuo nuo to laiko pasikeitė. Nebent, kad universitetuose yra lyginamųjų literatūrų poskyriai. Mokovai tenai knaisioja po literatūros teoriją ir visokią zanrotyrą. Šiaip nieko. Nebent, kad UNESCO atlieka tam tikrą paslaugą, skelbdama vertimus (*Index Translationum*) ir išleidama kai kurių tautinių mažųjų literatūros klasikų vertimus. Paradoksu, nė vienas atsakiusiųjų į anketą nepaminė, kad egzistuoja žurnalas *World Literature Today* (buves *World Books Abroad*), kuriame recenzuojamos visų pasaulio kraštų grožinės raštijos knygos.

Atsakymai sudėlioti alfabetiškai tvarkos žąsele ir šį sąrangą skaitytojų blaško. Savaimė suprantama, kad dauguma pritaria minčiai, jog problema opi. Kubietis David Cherician, pasmilkinęs prieš tai Sovietų Sąjungai už leidyklų įkūrimą įvairiose autonominėse srityse, sako: „Archeologai nuolatos atranda civilizacijas, apie kurių buvimą niekas nebuvo net sapne sapnavęs. Esama kažko panašaus į archeologiją ir šioj literatūrų problemoj. Kiek lobų slepia nuo mūsų kalbos barjeras, kurį ne taip lengva įveikt. Kiek turtų žūli po žeme, laukdami pirmųjų kirkos dūžių, pirmojo hieroglifų iššifravimo, idant būtų pasiimta tai, kas laukė mūsų visą laiką“.

Būdinga tačiau, kad panašios frustracijos proverbiai praskamba dažniau mažų tautų atstovų pasisakymuose. (Nukelta į 2 psl.)

Granadoje, Ispanijoje, Kolumbo aikštės fontano detalė – Stasio Žilėvičiaus nuotrauka iš trylikosios Lietuvos fotografų išeivijoje parodos praeitų metų rudenį Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Rašytojui Vincui Ramonui 80 metų

Kai nepriklausomos Lietuvos mokykloje kadaise mokėmės istoriją, tai žinojome, kad seniausias Nepriklausomybės akto signataras buvo dr. Jonas Basanavičius. Ogi jis, akta pasirašydamas, turėjo tik 67 metus. Kai vėliau buvome jau universitete, tokie profesoriai ir universitetų rektoriai kaip prof. Mykolas Biržiška ir prof. Stasys Šalkauskis atrodė mums jau kone patriarchališko amžiaus. O tada jie buvo — pirmasis tik 55 metų, antrasis — vos 51 metų. Taigi laikas mėgsta mus apgauti įvairiausiomis kryptimis. Viena iš tokių yra ir šiemetinė rašytojo Vinco Ramono sukaktis. Mat nėra taip lengva patikėti, kad jam sausio 14 d. jau suėjo 80 metų. Mums vis atrodo, kad tų jaunatviškai, skaidriai, gaivalingai ir labai tikroviškai parašytų knygų autorius turi būti jaunas. Taip, savo kūryba jis tikrai nesens. Juk negali kada nors pasenti Vinco Ramono „Dailininkas Rauba“ (1934), „Dulkės raudoname sauleidid“ (1943), „Kryžiai“ (1947) ir „Miglotas rytas“ (1960). Tai knygos iš mūsų literatūros aukso aruodo. Ir jos pasilieka amžinai jaunos, tokios kaip kūrybiniam procese rašytojo dvasia.

Iš tikrųjų kiekviena Vinco Ramono knyga buvo įvykis mūsų literatūriniam gyvenime. Jau pats debiutinis novelių rinkinys „Dailininkas Rauba“ iškėlė autorių į pirmąjį mūsų žanro meistrus. Juk retai taip atsitinka, ypač dar mūsų literatūros atveju, kad dar vos tik debiutuojantis rašytojas jau būtų verčiamas į svetimas kalbas. O Ramono atveju taip buvo: jo pirmosios knygos novelė „Linų žiedai“ tuoj išverstas į latvių, suomių ir švedų kalbas.

Tylomis nepraėjo ir kitų Ramono knygų pasirodymas. Kritikus, skaitytojus ir visuomenę jos taip išjudindavo, kad visi tik apie tai ir tekalbavo. O kad dabar kas nors sukeltų tokį literatūrinį gaivumą, snūduriuojančioje šiandieninėje mūsų situacijoje! Juk vyresnieji gerai atsimena, su kokių intriguojančių smalsumu kadaise buvo skaitytos „Dulkės raudoname sauleidid“ dienraščio atkarpoje. Lietuvos provincijos miesto vadinamus inteligentus vaizduojantis romanas pirmuoju bolševikmečiu buvo visiems dar karštos žarijos tiek stilios spalvingumu, tiek tikroviškai dinamiška veikalo struktūra. Dulkės kėlė ir tai, kad kai kas romano personažus tariamai atpažino save ir pasižovė net teismuose iškoti teisybės. Tai irgi buvo mūsų literatūrinio gyvenimo naujiena.

Vokietijos pokario metų „Kryžiai“ sukėlė jau tikrą idėjinę audrą. Nors romane vaizduojamas Suvalkijos kaimas pirmuoju bolševikmečiu, bet autoriaus meistriskai jame buvo pavaizduota krikščioniškosios minties ir labiau kairėn pasinešusio liberalinio sparno konfrontacija. Nors įtampa buvo tarp pilnakraujų romano personažų, tačiau laikraštinėse diskusijose buvo puolamas pats autorius už liberalių personažų neigiamybės. Tačiau ankstesniame „Dulkės raudoname sauleidid“ romane pačiu neigiamiausiu personažu buvo rodomas pabrėžtinai savo katalikybę demonstruojantis, tik dėl to niekas nespikto, niekas rašytojo neužsiplūdo, nevaržė.

Šiaip ar taip, abu šie du romanai („Dulkės raudoname sauleidid“ ir „Kryžiai“) jau turi savo išskirtinę ir pastovią vietą mūsų literatūros istorijoje.

je. Tai su didele kūrybine jėga literatūroje uždokumentuoti pirmojo bolševikmečio Lietuvos miesto ir kaimo sukrečiantys dvasiniai lūžiai. Galima sakyti, jog autorius čia triumfouoja ir kaip buitinių detalių ir žmogaus dvasios nuosėdų užkampų labai autentiškas žinovas, puikiai mokąs visa tai pakelti į aukšto literatūrinio braižo lygį.

Ir literatūrinio kelio pabaigai Vincas Ramonas vėl turtum grįžo į savo pradžią — į noveles. Knyga „Miglotas rytas“ yra aukašalio kruopštumo ir tikslumo išskaptuoti realiosios buities paveikslai. Tai, galėtume sakyti, atskaitinis rašytojo užmojis labai apibrėžtoji novelės apimties pasakyti ir parodyti daug, parodyti visą save vienu ir trumpu žvilgsniu.

Keturios Vinco Ramono knygos. Ne vienas skaitytojas apgailestaus, kad tik keturios. Kodėl bent ne dvigubai? Žinoma, galima apgailestauti, kodėl Donelaičio tik vieneri „Metai“ ir Maironio lyrikos tik vieni „Pavasario balsai“. Bet Donelaičio ir Maironio vardai užtenka ir to. O Ramono vardui keturi vis dėlto nėra per mažai.

Visoje savo kūryboje Vincas Ramonas yra realistas, kaip ir visi suvalkiečiai. Bet mūsųose tas suvalkiečių realizmas turi ir būdingąją savo spalvą. Jis nėra vien tik grubus ir nuogas tikrovės pristatymas. Suvalkiečiai beletristai mėgsta realizmą ir impresionizmą junginė, kuris tikrovę pavaizduoja žmogaus dvasios ir peizažo spalviniame mirgėjime, nuotaikos ir aplinkos žaidime, džiaugsmo ir ašarojimo katarsyje. Tokie yra šio Lietuvos kampo augintiniai rašytojai: Vincas Ramonas, Antanas Baranauškas, Antanas Vaičiulaitis ir Albinas Baranauškas.

Vinco Ramono literatūriname kelyje sutikti įvairūs pasaulinės literatūros raidos posūkiai rašytojui akivaizdūs įtakos kaip ir neturėjo. Jis buvo ir pasiliko gyvenimo stebėtojas realistas. Kokios nors kitos „fantazijos“ literatūroje jam neprimtos ir tiek. Prisimenu čia ir tokią gana linksma pavyzdį. Kai man buvo paskirta už eilėraščių rinkinį „Donelaičio kapas“ Lietuvos rašytojų draugijos premija, juri komisijoje buvo ir Vincas Ramonas. Po to užsuka jis „Draugo“ redakcijon ir, kavą girkšnojant, sako man: „Tu, Bradūnai, prirašai ten gana gerų eilėraščių, bet ir

Rašytojas Vincas Ramonas

nieku“. Labai prašiau pasakyti, kur tie niekumai. Jis man tada ir cituoja eilutes: *Širdie poeto, ko tyli, Klausydama, kaip kalnan kopia rūkas, Netildamas upelio daubose.*

Ir klausia: „Na, ar galima žmogaus ausim girdėti, kaip kyla rūkas? Kamgi meluoti?“ Aš ginuosi sakydamas, kad ir Antanas Baranauškas „Anykščių šilelyje“ girdėjo žvaigždės plevenant. Ramonas tada atkerta, kad vyskupas irgi melavo, tik jis

galės prieš Dievulį išsiteisinti, turėdamas kitų vyskupų nuopelnų, o man už pamelutą rūko girdėjimą bus praskaičiu.

Ar viso to savo kūryboje laikėsi šiandieninis jubilatas, negalėtume tiksliai pasakyti. Tik visu tikrumu galime tarti, kad matoma, girdima, užčiuopiama ir išliekanti realybė šiandien yra visos keturios Ramono knygos ir pats jų autorius su apvalia savo gyvenimo sukaktimi.

Kazys Bradūnas

NAUJILEIDINIAI

• *Metmenys* nr. 48 (1984). Kūrybos ir analizės žurnalas, leidžiamas AM & M Publications dukart per metus. Redaguoja Vytautas Kavolis, Dickinson College, Carlisle, Pa., 17013. Dailės priežiūra — Vytauto O. Virkav. Administruoja Marija Paškevičienė, 3308 West 62nd Place, Chicago, Ill. 60629. Prenumerata metams — 10 dol. Šio numerio kaina — 5 dol. Numerio straipsniai: Vytauto Kavolio „Pasaulio srautas ir sąmonės archeologija“, Marijos

Gimbutienės „Senosios Europos deivės ir dievai lietuvių mitologijoje“, Genovaitės Kazokienės „Idėjinis Ciurlionio menas“, Violetos Kelertienės „Tarp istorijos ir atsakomybės“ (literatūrinio egzistencializmo tradicija), Rimvydo Silbajorio „Žmogus ir sąžinė Sovietų Sąjungos pokario rusų ir lietuvių prozoje“.

Recenzuojamos knygos: Leono Lėto *Trakas* (Rimvydas Silbajoris), Sauliaus Tomo Kondroto *Žalčio žvilgsnis* (Ilona Gražytė-Maziliauskienė), Rimvydo Silbajorio *Žodžiai ir prasmė: literatūra šiandien Lietuvoje* (Kęstutis Keblys) ir Rolando Pavilionio *Problema smisla: sovremennii logiko-filosofskii analiz jazyka* — Reikšmės problema: šiandieninė loginė-filosofinė kalbos analizė (Algis Mickūnas). Numeris iliustruotas Elenos Gaputytytės ir Žibunto Mikšio dailės darbų nuotraukomis.

• *I laisvę* nr. 91 (1984 rugėjis). Politikos žurnalas, leidžiamas Lietuvių Fronto Bičiulių tarybos. Redaktorius: Vacys Rociūnas, 7328 Midland Road, Independence, Ohio 44131. Administratorius: Jonas Prakapas, 14 Thelma Drive, Bakersfield, California 93305. Metinė prenumerata Australijoje, Jungtinėse Amerikos Valstybėse ir Kanadoje — 7 dol., kitur — 5 dol.

Numerio straipsniai: a.a. Vytauto Vaitiekūno „Kritiškas žvilgsnis į save: Lietuvių Fronto „prieistorė“, JAV Valstybės sekretoriaus asistento Elliot Abrams „Paskutinis žodis netartas“, Kazio Ambrozaičio „Rezistencijos palikimas“, Vytauto A. Dambravos „Rezistencijos žvilgsnis: iš pietų į šiaurę“, Adolfo Damušio „Kaunas tautos sukilimo dienomis“ (pasikalbėjimas su Miku Vytėnu, sukilėlių grupės vadu). Informuojama apie LFB tarybos ir centro valdybos pasitarimus praėjusiais metais. Vedamasis, parašytas Julius Vidzgirio, skiriamas Gulago kankiniui Petriui Paulaičiui.

Apie išplaukimą...

(Atkelta iš 1 psl.)

Stambiųjų kalbinių blokų atstovai veikiau linkę nusukt kalbą į vertimo sunkumus bei ekonomines problemas. „Apmaudu, bet tenka pripažinti, kad praktiškai neįmanoma išverst į prancūzų kalbą Puškino ir Gogolio. Tai ne vien techniškas dalykas, bet ir talento klausimas“, sako Roman Gary (Prancūzija).

Erkine Caldwell (JAV) dar nekantrėnis ir kategoriškesnis. Jo manymu, vienintelė išeitis būtų, kad visa planeta prisimtu vieną bendrą kalbą, o jei tai neįmanoma šiuo metu, tai bent penkias, šešias, vietoj šimtų, egzistuojančių dabar. Jų buvimas tuo kenksmingas, kad jauni rašytojai negali užsidirbti pragyvenimo iš vertimų, nes pastarieji retai kada išleidžiami dideliuose kraštuose. Summa summarum: pasauliui reikia mažiau kalbų ir daugiau vertimų.

Tarsi atreždamas E. Caldwelli (nors, savaime aišku, kad jis jo pasisakymo nežinojo), prancūzas Michel Deguy pasiūlo išsavičijimo, kad visi taptų anglofonais, idant galėtų „galynėtis“ tarpusavy, nelyginant kokio olimpiadojo. Jo manymu, kūrybinis brandumas pareina nuo to, kiek rašytojas jaugės savo šaknim į žemę ir laiką, ir kiek jo pasaulėjauta aprėpia žemiškąją būitį. Užtat sunkiasvorių kūrėjų nėra būtinai didelių tautų rašytojai. Jo manymu, Laxness nėra menkesnis už Hemingway, Petofo už Lamartine, Pessoa už Ezra Pound.

Savaime aišku, prasišviečia filigrane mados problemos. Būktavimai, kad esama pasauliui slinkties į tam tikrą kalbinę ar stilistinę *Gleichschaltung*. Kad tai nėra rašytojų įsivaryti sau baubai, liudytų šie Mihai Benici (Rumunija) žodžiai: „Esama rašytojų, pavyzdžiui Rumunijoje, kurie mano, jog reikia rašyti taip, kad būtų lengviau jų kūrinius verst į kitas kalbas — anglų, prancūzų, ispanų, rusų, ar net kiniečių“. Italas Carlo Bernardi savo ruožtu užsimena apie polinkį į „pornožurnalizmą“. Žodžiu, esama tarp eilučių užuominų, kad pasaulyje užviešpatauja kultūrinis imperializmas, tam tikra pasaulėjautų niveliacija. Nuostabu tačiau, kad niekas neužsimena apie televizijos bei kinematografijos poveikius skaitytojui. (Tačiau, ne kas kitas kaip Prancūzijos kultūros ministeris Lang, tiesa, vėliau, yra atvirai apkaltinęs amerikiečius „kultūrinio imperializmo“ už tokias TV programas kaip „Dallas“, kuri, tiesą pasakius, lygiai taip pat godžiai sekama Prancūzijoje, kaip Vokietijoje ar Izraelyje).

Tarsi įspėdamas tuos pavojus Europos kultūroms, vokiečių Hans Magnus Enzensberger guodžiasi, kad mūsų planeta pasuksianti kultūrinės balkanizacijos, gilesnės savimonės link. Panašiai kaip Alvin Toffler *The Third Wave*, jis linkęs manyti, kad žmonija žengianti į erą, kada žmogus ieškos sau dvasinės stiprybės savam regione, vietiniame gyvenime. Pasaulis esąs pavargęs nuo centralizacijos. „Regionalizmas išgyvena tikrą renesansą. Bent Vakarų Europoje. Grįžta tarmės. Valai, katalanai, lapiai, korsikiečiai pavargę nuo pataikavimo sostinių užgaidom“, negi tai gyvenimas pravažiūti Amerikoje 2-3000 mylių ir aptikt visur tą patį žargoną, tuos pačius valgiaraščius. Enzensbergerio nuomone, Europai būtina priešintis tokiai niveliacijai.

Ar tai įmanoma? Henryk Mankiewicz (Lenkija) primena, kad rusų rašytojai

nusipelnė 19-to amžiaus pabaigoj visuotinio pripažinimo. Atseit vertimai pajėgia perteikti esmines originalo ypatybes. Panašios nuomonės yra ir Pal Nagy (Prancūzija), patikslindamas, kad ne tautos sukuriančios svarią literatūrą, bet paskiri rašytojai bei avangardinės grupės, susibūrusios dažniausiai apie kokį kultūrinį žurnalą.

Primirę, kad kažkada Prancūzija diktavo pasauliui literatūrinės mados, prancūzas Bernard Noël režia dar negalėtingiau: „Rašytojas, kuris priklauso „mažai tautai“, kartais gali turėti daugiau skaitytojų, negu tolygaus masto rašytojas „didelė“ tautoj. Sakoma, kad Prancūzijoje skaitytojų, kurie domisi vadinama „teoretine“ literatūra (*littérature de recherche*) ratas apsiribojęs apytikriai 3000 asmenų. Dėl to tokių pasauliui žinomų autorių, kaip Saint-John Perse, Tristan Tsara, André Breton, arba H. Michaud, čia niekas neskaitė goitąja kalba tuo metu, kai jie buvo kūrybingiausi“.

Deja, kai išsibaigia visi komplimentai mažoms tautom, visa egzaltacija ir pritarimas, kad mažų tautų literatūra nusipelnė didesnio dėmesio, ir kai prieinama prie konkrečių pasiūlymų, kas darytina, idant į jai būtų populiarinama užsienyje, susiduriame akis į akį su nelemta tikrove. Tada pasigirsta susirūpinimas daugeliu dalyku.

„Nebūtina didelių, turtingų bei galingų kraštų literatūra“, sako Jesus Torbado (Ispanija) yra brandesnė. Vien jų leidyklų pramonė yra geriau išsivysčiusi. O tai pramonė rūpi labiau knygos prekybinę, o ne meninę, vertę. Jei muzikai (plokštelės) ar tapybai (meno galerijos) pavyksta paplėsti užsienyje, tai problemos, su kuriomis susiduria literatūra (ypačiai vertimų problema), negalintios būti išspręstos kitaip, kaip valstybinės paramos dėka, įveikiant privačius interesus“. Savų leidyklų nebuvimas, tarp kitko, vertės, pasak Barbaros Erschmut, jaunus austrų autorius kreiptis į Vokietijos firmas.

Graikui Petros Abatzoglou problema paprasta. Kraštai turi daryti su literatūra lygiai tą patį, ką daro su kitom eksporto prekm. Jas reklamuoti ir subsidijuoti. Šiandien nieko neįmanoma parduoti, neįneinant į konkurenciją su kitais. Prancūzas Vercors įsivaizduoja padėtį kitaip: „Dievaži, kam verst ir leist svetimos kalbos veikala, jei jam nelemta tapti bestselleriu? Ar tam, kad dar labiau apsemtų knygų masę? Bet koks vietinis rankraštis turi šansą laimėti loteriją, tuo tarpu kai sveturi išleista knyga (nebent būtų tenai išsitraukus laimingą bilietą) tokio šanso neturi. Užtat leidėjas niekad nedvejos tarp rankraščio ir jau išleistos knygos...“

Kitin būdingi, nuosirdūs ir niuansuoti yra dviejų anglų — Michael Hamburger ir Mervyn Jones pasisakymai. Pirmasis, būdamas poetu ir vertėju, ir gyvenęs iš savo honorarų, prisipažįsta, kad iki šiol neturėjo jokio supratimo, kokie skaitytojai skaito jo knygas, kodėl jas skaito, ką jose randa ir kokį poveikį jos turinčios į jų mentalitetą. Vienas dalykas, tačiau, esąs jam aiškiu būtent, kad, jei kituose Europos kraštuose svaicijama apie kokią *Kulturpolitik*, tai britų skaitytojų masėse bet kokia pastanga propaguoti užsienio autorius, atsitrenktų kaip į sieną.

Mervyn Jones teigia, kad stambiausia problema esanti ekonominė. Žmonės perka vis

mažiau ir mažiau knygų. Infliacija pakėlus leidimo išlaidas. Užtat leidėjams tenka koncentruot pastangas leisti rinkon tas knygas, kurios taps „bestselleriais“. Jie esą ypačiai atsargūs, kai tenka terliotis su knygom, kurios ras atgarsį mažuos skaitytojų būreliuos.

Lygiai taip pat blaviai, realistiškai žvelgia į padėtį ir amerikietis Jascha Kessler. Jo manymu, grožinės literatūros, netgi savųjų autorių paklausa, tolydžio menkėjanti. „Jei prieš 20 ar 40 metų koks rimtas leidėjas, kaip pvz., Mr. Knopf, galėjo sau pavelti išleisti koki, gerai slystantį šlamštą, idant galėtų padengti nuostolius, atsiradusius dėl poezijos ar biografijos leidinių, tai nūdien viešpatuojanti gryno pinigų moralė reikalauja, kad kiekvienas leidinys nešėtų pelną, arba bent padengtų išlaidas. Antraip, neapsimoka leisti“.

Tautos, kurios jaučia, jog į jų literatūrą užsieny žvelgiama iš aukšto, turinčios, Mervyn Jones nuomone, sekti Vengrijos pavyzdžiu ir subindijuoti vertimus, apmokėti vertėjų darbą. Nemažiau originali yra dano Frederic Julius Billeskov Jansen pastaba: „Nesudarykim sau per daug didelių planų! Prieš keletą metų skandinavų kraštai susitarė pateikt anglosaksų skaitytojams dvidešimties skandinavų rašytojų biblioteką anglų kalba. Jau buvo nubalsuota kelių milijonų valdžios pašalpa, sudarytas veiklų sąrašas, buvo prasidėjus vertėjų medžioklė, kai komitetui staiga paaiškėjo, kad jokia leidykla, nei Anglijoje, nei Amerikoje neapsima platinimo darbo. Būkim kuklesni... Leiskim antologijas. Aš žinau, ką kalbu“.

Ta pati pesimistinė gaida praskamba ir Jacques Borel, (Prancūzija) žodžiuose. Priminęs, kad prancūzai yra iš viso nesmaltūs pažinti kitų tautų kultūrinį kraštį, kad jų raštija ilgą laiką buvusi saloninė, o dabar universitetuos susimetę akademiniui kritikai, jis tvirtina, kad tikrų skaitytojų ratas krašte esąs visiškai uždaras. „Netgi išverstas į prancūzų kalbą didysis vengrų poetas Milan Fuest visiškai nežinomas. Nobelio premija, paskirta australui Patrick White, toli gražu nepritraukė jam didesnio skaitytojų skaičiaus“. Užtat prancūzų leidėjai linkę kratyti minties išleisti antrą kokio nors vengro, rumuno ar suomio knygą, jei pirmoji tesulaukė skaitytojų ar kritikų tarpe vien indiferentiškumo.

Pažymėtina, kad Jacques Borel nėra vienintelis žmogus, suabejojęs literatūros dėstymo universitetuose išmanumu. Jean Glenisson (Prancūzija) nemažiau kategoriškai skelbia, kad kol pasaulinė literatūra nebus dėstoma stambiųjų tautų mokyklose, tol jose nebus įskiepijama studentams jokios nuovokos nei apie savo, nei apie mažų tautų raštiją.

Kaip galima tikėtis, karščiausiai šį reikalą gina indė Prabhjot Kaur. Ji paprasčiausiai reikalauja, kad pasaulinė literatūra būtų dėstoma mokyklose. Antra, valdžia, jos manymu, privalanti finansuoti vertimus ir jų skleidimą po visų bibliotekų tinklų. Jinai taip pat turinti finansuoti įvairius rašytojų bei vertėjų susitikimus. Ponia Kaur svaioja apie sukurimą tarptautinės organizacijos (nežindint, kad yra Unesco, ir kad PEN stengiasi remti leidėjus, norint leisti mažų tautų raštiją), kurios paskirtim būtų skatinti visų kraštų vertėjų bendradarbiavimą.

Pasirodo, kad kur ne kur ta (Nukelta į 4 psl.)

M. K. Ciurlionis

Zemaičių koplystulpiai, 1909

Edita Nazaraite

SAPNAS — ISTORIJA — LEGENDA

Su pamėkle drauge
Vampyras degina
Sentimentų žvakes —
Virkauja vaskas
Keistais mintių varvekliais:

Plūduriuoja gelžkelis
Ežerė,
I savo žvilgesį krauna
Mėnulio fantasmagorinę
Sviesą.
Bėgiais milžinė eina:
Ruginiais plaukais,
Gintaro klubais,
Sterblėj visą Lietuvą nešasi.
Kas žingsnį gimdo
Tai poetą, tai kalvį.
Sūrus Baltijos zefyras
Dovanoja amžinajai gimdyvei
Vainiką, supintą
Iš saulės ir žvynų.
Iš aguonų ir šalavijų.
Jos krūtyse šviečia
Mėnulis ir Saulė,
Jos kūdikiai žindžia
Žvaigždes,
Saldžiai miega
Lelijų žieduos.
Milžinai išaugusiems
Dangus slegia pečius,
Nykštukai pasiklysta
Žolių lapuose.
Ajerų viršūnėmis
Vėjo raiteliai lekia —
Žūtutinė kova laukia —
Prieš kalavijų,
Už save.

Su žiemojančiom varlėm,
Giliai dumble,
Miega karūna
Salia Mindaugo
Kunigaikščių kaulų.
Iš jo svajonių
Juoda susivėpė naktis —
Ją godžiai geria ežeras,

Ežerų milžinė eina:
Ruginiais plaukais,
Gintaro klubais,
Sterblėj
Visą Lietuvą
Nešasi.

MEILĖS KAMBARYS

(Iš ciklo „Penki kambariai“)

Mano meilės kambarys
Neįtikėtinais mažas:
Galiu jį paimti delnan
Ir stebėtis:
Eglė, nusvėrus šimtmečių šakas,
Žaliuoja Lietuva,
Žalias, amžinai žalias
Širdies erkėtis.

ISTORINĖ VIZIJA VILNIUJE

Nusikauk batus, kad suprastum
Žiemą girgždantį sniegą — druską.
Kopk į kalną,
Nepažadinamas lemtingo
Gedimino sapno.
Pilies griuvėsiuose
Sutiksi japonę,
Besiklausančią akmenį
Istorijos aidą —
Ji šypsis nacionaline šypsena.
Iš Katedros išeis
Kiek gunktelėjęs Vangogas,
Pridengęs save
Šiaudine kepure,
Kad niekas netrukdytų šnekučiuotis
Su Stuoka - Gucevičium
Apie išlietą
Vargonų muzikos ežerą.
(Sako, ežerą rinko kaip duoklę —
Po ašarų iš kiekvieno).
Sugrįžus prie troleibus stotelės
Tavęs lauks sidabrinis žirgas
Ir, ruko sparnus išskleides,
Nuneš per tuščią miestą,
Kur tik elektros laidai
Plazda, pavirsdami
Silko tinklais...

IŠ KRAUJO TA PAUKSTĖ

(Mamai)

Iš kraujo ta paukštė,
Kur gieda many.
Mano pradžia —
Tavam tęsinys.

Jau vakaras sudėjo tau po kojų
Iš sutimų išplėšytas
Rožes ir durtuvus.
Nakties įtrūkus gėda,
Plakas žydras sparnas...
Ir mano išdeginti delnai —
Ten žvaigždės krito...

Iš kraujo ta paukštė,
Kur gieda many.
Mano pradžia —
Tavam tęsinys.

Apleista tavo širdis,
Taip panaši į saulėlydį.
Pasipuošusi žėrinčiu vėrinium
Iš liūdny mano valandų,
Tu visad idėmiai žvelgi
Lyg iš švento paveikslo,
Geroji.

Iš kraujo ta paukštė,
Kur gieda many.
Mano pradžia —
Tavam tęsinys.

Vėjuotoj rudens sumaišty
Dreba vandenys —
Išgąsdintos vasaros siela.
Ką atnešiu į tavo aukurą?
Vien žerplėjančiais akmenimis
Nusėtas mano plynlaukis.
O Laikas neša mus
Kaip žiedlapius
Iš tamsos į tamsą.

RUDENS MELANCHOLIJA

Vėjas pilsto švininį vyną
Melsva voratinklų ranka.
Pakelia drumzlina
Kristolo taurę,

Padabintą išdžiūvusiom uogom —
Graudulingas lapkričio tostas...
Vėjas pilsto švininį vyną
Lyg sunkų poisterinį miegą.
Audrojančios jūros spalvės
Vyną pilsto vėjas...
Medžiai girtėja girtėja
Ir plėšia nuo savęs
Degančius rūbus.
Paukščių sparnai
Ir numirę gėlės
Pažemiui slenka,
Užkliūdami praeiviams
Už kojų...
Vėjas pilsto švininį vyną
Ir dalina karčią
Pabaigos duoną
Keliaujantiems balto smėlio taku,
Tamsiai žaliom eglišakėm
Nusėtu taku...

Sio laiko akimis žiūrint,
Mano pasaulis —
Žydros duonos trupinys,
Pasimetęs susvetimėjusių
Žvaigždžių spiečiuose.
O teleskopų akys,
nukreiptos į nesuvokiamą
Visatos vyzdį,
Atrodo niekaip.
Praėjusio laiko akimis žiūrint,
Mano pasaulis
Telpa riešuto kevale,
Subyrėjęs į dykumą,
Ten smėlyje sukaišiotas
Tik paukščių galvos —
Sparnai nulekę
Kaži kur...

Perplėški gedulingai baltus
Dienos naktinius baltinius —
Teapsinuogina dvi krūtyes,
Pilnos kaip rudens obuoliai.
Iš vienos — svaiginantis
Pažinimo vynas trykšta,
Kita gi kupina kartaus
nusivylimo midaus...

POKALBIS SU O. CHAJAMU

Laikau delne
Žiupsnelį žemės:
Mūsų prosenių
Sudilėjusių kaulų,
Akių, viltių ir svajonių
Dulkes.
Gal todėl žemė
Tokia derlinga?
Gal todėl ir mes
Kartais būnam geri?

Sėti pjauti,
Ar žemė,
Ar širdy —
Lygiai sunku.

SKUNDAS IŠ ŠIAURĖS

Esu giliai
Po širdim
Užmaršties akmenim
Apmėtyta
Tik smilgelis suvargus
Atminties vartuos
Linguoja

Nesemk Nevilties
Iš Liūdesio šulinių
Dugne
Prigėrusios žvaigždės
Rūdyja

Geležim sunkia
Liūdesys sunkias
Širdin
Inkaru virsta
Raudonas kambarelis
Ir traukia giliau
Nei jūros dugnas.

Dailininkė Edita Nazaraite, rašanti
poeziją, gimė ir augo Lietuvoje. Neseniai
atvykusi į Kanadą, kuriasi Toronto
mieste.

Stasio Ylos „M. K. Čiurlionis“

DALIA KOLBAITĖ

M. K. Čiurlionis: kūrėjas ir žmogus pavadinimu, 468 puslapių knyga, išleista 1984 metais Amerikos lietuvių bibliotekos leidyklos Chicagoje, yra pomirtinė, autoriui, surinkusiam medžiagą, atskyrus su gyvenimu 1983 metais. Knygos užbaigimą ir apipavidalinimą teko atlikti svetimom rankom. Jis gan nusisekė, nes knyga nepradus vientisumo ir užbaigtumo. Gal Yla jo norėjo platesnio, bet tai, ką gauname iš leidėjų rankų, pakanka, kad sudarytų gerą įspūdį. Leidinį sudaro pradžioje įdėta didelė Čiurlionio 1908 metais daryta nuotrauka, autorius pratarė, leidėjų žodis, turinys, susidaręs iš aštuoneto skyrių, pastabos bei paaiškinimai, kurių yra apie 70, bei santrumpos. Angliška įvadą į knygą — trumpą biografiją — yra parašiusi A. Skrupėlienė, o ji išvertusi N. Gražulienė. Specifiškesnis įvadas į knygą — citata iš G. Hanfmanna, kurioje jis palygina Čiurlionio gyvenimą su Van Gogh drama. Pradžioje kiekvieno skyriaus yra citata iš M. K. Čiurlionio, o jam mirus, apie jį. Knyga iliustruota nuotraukomis šeimos, pažįstamų, gyvenviečių, muziejų, taip pat Čiurlionio šikais bei kūrinių (gaila, kad mažo formato, juoda-balta), o taipgi kūrinių, vaizduojančių patį Čiurlionį. Iliustracijos įterptos į tekstą, taip kad čia pat vaizduojama tai, kas tekste rašoma. Bibliografija susidaro iš apie šimto pavardžių. Kiek svari bibliografija, sunku pasakyti, nes, pagal A. Rannit, 1970 metais Lietuvoje yra išleista Čiurlionio bibliografija, turinti apie 4000 nuorodų, jų tarpe tik keletą rimtesnių kritikos darbų. Ar su šia bibliografija Yla buvo susipažinęs ir ja rėmėsi, sunku spręsti, bet jo nuopelnui reikia

M. K. Čiurlionis 1908 metais.

pažymėti, kad jis surinko daug Vakaruose esančių šaltinių. Apskritai paėmus, čia gal susiduriame su čiurlioniškąja „problematika“ — jo „gimdymu“ žinovų bei šiaip išprususių žmonių estetiniame suvokime. Ši knyga yra šio bandymo gimdyti vaisius. Ar jis pasisekė, ar ne, pareina ir nuo skaitytojo akirato bei pajėgumo spręsti.

Pats knygos turinys — iš penkių skyrių, liečiančių laikotarpį nuo Čiurlionio tėvų susipažinimo ligi menininko ligos bei mirties. Toliau eina du skyriai, skirti jo kūrybos raidai istorinėje plotmėje ir paskutinytis — kūrėjo visuomeniniam.

Penkiuose pirmuose skyriuose Yla, vykminės sklandos keliu, per laiko įvykių tėkmę, atskleidžia dalį Čiurlionio asmenybės, bet daugiau tą, kurį yra visuomeniška. Tai pynė faktų, datų, vardų, muzikos bei tapybos kūrinių pavadinimų, apibūdinimų. Čia įsiterpia giminių arba pažįstamų, o vėliau kritikų, pasisakymai, komentarai. Tad ši dalis knygos skaitoma lengvai, nes yra ir dialogų, ir įscenizavimų su psichologinėm apybraižom. Temom, liečiančiom Čiurlio-

niais gyvenimo asmeniškus aspektus, nušviesti daugiausia remtasi Jadvygos Čiurlionytės Atsiminimais bei M. K. Čiurlionio 1938 m. straipsnių bei atsiminimų rinkiniu. T. p. Čiurlionio Laiškai apie muziką bei daile — straipsniai bei užrašai (Vilnius 1960). Kiti asmeniško gyvenimo šaltiniai — Laiškai Sofijai, Landsbergio Pavasario Sonata ir kiti, rečiau minimi. Laiškai parodo rūpesčius, nuotaikas, pažiūras ir ryškesnius pergyvenimus. Aplamai paėmus, šie skyriai yra mozaikinio pobūdžio: ne tiek moksliskai pristatyta biografinė medžiaga, kiek daugiau žurnalistiskai pateikti gabalėliai, vedami vienos gijos — Čiurlionio gyvenimo įsibėgėjimo. Ylos nuopelnas, kad jis stengėsi rasti „eigą“ kūrinių genezei, ar tai būtų muzikos, ar tapybos. Ar tai jam pasisekė, reikia Čiurlionio žinovo patirties, tačiau randame sugretinimus aktualios medžiagos.

Šeštas ir septintas skyriai liečia Čiurlionio kūrybą, jos įvertinimą, pripažinimą tiek Lietuvoje, tiek aplamai pasaulyje nuo jo mirties ligi šių dienų. Čudovsky tarė: „Dabar, kai jis mirė, pasigirdo pagyrimo balsai... Bet dažniausiai girdimas vienas ir tas pats vertinimas: jis nei giriamas, nei peikiamas, jis tiesiog nesuprantamas“. Šią idėją Čiurlionio kūrybos likimo apybraižą Yla pateikia gan detalai, įsibėgėdamas istorinėm raidom, su datom, vietovėm, kritikų pavardėm ir straipsnių ištraukom, muzikinius veikalus atlikusių koncertantų pavardėm. Medžiaga pateikiama be komentarų. Galima klausti dėl atrankos gausumo, nuomonių skirtumų. Pasisakyti leista daug kam, tik kartais per trumpai, nesudarant bendro vaizdo. Raida prasideda su pomirtinėm parodom Lietuvoje bei Rusijoje, paskui kitur, Vakaruose. Rūpėjo paveikslų

grąžinimas Lietuvoje bei muziejaus įsteigimas. Čia matyti kūrinių kova už būtį — vis didėjant ratui susidomėjusių ir vertintojų, šalininkų bei pagaliau gerbėjų. Straipsnių ištraukos apie Čiurlionį labai įvairios. Daug aprėpta nuomonių, tarp kurių itin įžvalgios Čudovskio (Apolono leidinys) ir Ivanovo. Ankstyvesnieji lietuvių kritikai nepribrendę. S. Šalkauskio apybraiža įdomi tuo, kad kartu su Čiurlioniu aptaria Vydū-

ną ir Jakštą, kaip tris tautinio renesanso atstovus. Nobelio premijos laureato R. Rolland dėmesys taip pat aktualus. Po karo kritikos pasidalinta į dvi grupes — likusių Lietuvoje už geležinės uždangos ir Vakaruose. Vieni plakė Čiurlionį dėl jo mistikos, kaip imperalistinės epochos buržuazinės psichikos apraiškos, vėliau rehabilituodami jį marksistiniuose rėmuose. O Vakaruose kritikai daugiausia stėjo, pagal Ylą (ar teisingai,

ar ne), prie abstrakto klausimo Čiurlionio kūryboje. Čia Ylos pateikta medžiaga daug sukasė apie ginčą tarp tų, kurie laikė Kandinskį pirmuoju abstraktistu, ir tų, kurie vertino Čiurlionį tuo požiūriu. A. Rannit pirmas viešai rimtos kritikos rateliuose iškelė šį klausimą. Jam prieštaravo Kandinskio našlė, kritikas Grohmann ir jų pasekėjai. Ta kontroversija toliau perėjo į vokiečių, italų, prancūzų ir vėliau amerikiečių spaudą. Kontroversijai lemiantį žodį prieš savo mirtį galbūt tarė Rannitas, atsakdamas tiems, kurie nerado Čiurlionio mene abstraktų elementų, o tik tam tikro fantastinio atitrauktumo. Taip galima manyti, susipažinus tik su abstrakčiuoju ekspresionizmu, anksčiau paplitusiu Amerikoje. Bet Rannitas teigia, pagal vokiečių kritikus, jog žodį „abstraktas“ reikia pamaštyti ir suprasti dviejopai: yra materialinė realybė transcendentuojantis menas, ir menas be objekto, be daikto. Abstraktus ekspresionizmas, taip gerai Vakarose pažįstamas, yra šios pastarosios rūšies. Jis ir randamas Kandinskyje. Gi Čiurlionis turėjo abu ir įstengė juos susintetinti, ne išskirti. Čiurlionyje abstraktų formų tonas yra kontempliatyvus, priešingas „desperatiškom“ energijom, kurios plaukia iš abstraktaus ekspresionizmo darbų. Tad Čiurlionis lieka pirmą, taip kaip ir Yla taip nuosirdžiai teigia.

Siame skyriuje trūksta platesnės medžiagos, pristatančios Čiurlionį kaip abstrakto pirmtaką ir kitų modernistų srovių vėlesniam įsibėgėjimui. Taip pat pasigendama jo unikalumo aptarties, kurią ypač pagauna ir giliai yra išstudijavęs A. Rannitas.

Paskutinytis skyrius pradedą Čiurlionio žodžiais: „Kur dingsta žodžiai, kai prasideda žmogus?“ Yla čia bando aprašyti, susumuoti Čiurlionio asmenybę, vėl vadovaudamasis citatomis bei ištraukomis iš laisvų bei prozos kūrinių. Pagal A. Rannitą, menininkų esama biografinių ir nebiografinių, esama netgi antibiografinių. Čiurlionis priklauso pastarųjų rūšiai. Tad Yla pasiėmė sunkią uždavinį keliais puslapiais prisilytėti to gyvojo sidabro, kurs yra toji genialioji kūrėjo visuma — asmuo kaip privati ir visuomeniška būtybė. Auto-

M. K. Čiurlionis

Pavasaris, 1907-1908, III

(Nukelta į 4 psl.)

Dviejų pianistų koncertas Toronte

ALGIS GRIGAS

1984 m. gruodžio 2 d. Anapil auditorijos skoningai įruoštos scenos gilumoje suskambėjo J. S. Bacho kūrinio pirmieji garsai. Scenoje išvydome du jaunus ypatingo talento savininkus — Alvydą Vasaitį ir Joną Govėdą.

Čikagiešis Alvydas Vasaitis mums yra gerai žinomas kaip ilgametis Lietuvos Operos meno vadovas-dirigentas ir iškilusis išeivijos akompaniatorius, spėjus puičiai užsirekomenduoti ne tik Amerikoje ir Kanadoje, bet ir plačioje Europoje. Jam dirguojant simfoninius orkestrus jau padaryta nemažai plokštelių, vėliausioji iš jų su pasaulinio garso Philharmonia Hungarica.

Torontiešis Jonas Govėdas mums yra gerai žinomas kaip Kanados lietuvių „perliukas“. Nuo pirmųjų konservatorijos dienų jo profesoriai stebėjo jį kaip ypatingo talento savininką. Kanados ir Amerikos lietuviams Jonas yra gerai žinomas kaip puikus akompaniatorius ir chorvedys. Nemanau, kad klysiu, sakysdamas, jog Jonas pasirodė vienu iš stipriausių dirigentų paskiausiose dainų šventėse (1978 m. ir 1983 m.). Kaip kompozitorius laimėjo premiją už savo kūrinių.

Kaip malonu, kai atsiranda muzikos entuziastų, kurių dėka klausytojams yra suteikiamos galimybės dvasiniam poilsui ir kartu išgyvenimui tokių didelių muzikos malonumų, kokius mums suteikė šios šventės menininkai. Didelė padėka tenka sumaniam šio koncerto organizatoriui sol. Slavai Žiemelytei ir jos puikiam štabui. Kaip smagu, kai žmogus, gerai suprantas visus sėkmingo koncerto reikalavimus, sugeba juos visapusiškai išpildyti. Mūsų kultūriniam gyvenime turime daug „parengimų rengėjų“, kurių galvosena, pakanka surasti

Muzikai Alvydas Vasaitis ir Jonas Govėdas po jų koncerto Toronte.

Nuotrauka B. Tarvydo

programos atlikėją, pakviesti jį ir tuo pasibaigia pareigos atlikimas. Lietuvos kankinių parapijos tarybos kultūrinė sekcija turi ypatingą sugebėjimą ir pilną entuziazmo vadovę sol. Slavos Žiemelytės asmenyje, kuriai aukštas koncerto meninis lygis yra pirmasis ir vienintelis reikalavimas. Čia neieškoma jokių asmeniško laurų, šioms nėra vietos.

Mūsų visuomenėje laikyti meną visų pirma yra labai sunkus uždavinys. Tokiomis progomis, kai susirenka pilna salė žiūrovų gero spektaklio ar koncerto pamatyti, vis atsiranda vienas kitas veikėjas, norėdamas dar programą pagerinti tušiomis kalbomis, iškeldamas savo asmenybę ar kokią politinę organizaciją. Tokios kalbos labai ardo koncerto dvasią. Šiuo atveju tokių nemalonių nebuvo.

Čia reikia pasveikinti šio koncerto didžiausią rėmėją, kleboną Joną Staškevičių. Los Angeles lietuvių Šv. Kazimiero parapijos ilgametis klebonas, prelatas Jonas

Kučingis, jau pasitraukė į taip labai užsitarantą pensiją. Tai buvo vienas iš labiausiai gerbiamų koncertų organizatorių. Per ilgus metus jis nenusikraudė nė vieno kviesto svečio. Prel. Jonas Kučingis yra tikras geros muzikos gerbėjas, visuomet pagerbia jos atlikėjus. Kaip malonu, kad šis kultūros milžinas susilaukė įpėdinio klebono Jono Staškevičiaus asmenyje, kuris yra pasiryžęs tęsti sunkų kultūros darbą.

Į koncertą susirinko apie 350 tikrų muzikos gerbėjų; tai buvo 350 laimingųjų, nes puikiai praleisti šio sekma dienio popietę negalėjo. Kaip burtininko užburti visi sėdėjo nejudėdami, žavėdamiesi koncerto eiga. Nuo pat mažųjų pianino aspirantų, o jų palyginus, netrukus, iki lazdele pasiramstančių veteranų, dėmesys nenutrūko nuo tų dviejų scenoje spindinčių žvaigždžių, kurie suteikė visiems klausytojams daug dvasinės ramybės. Nė nepastebėjome, kaip greitai atsiradome prie pirmos dalies

paskutinio kūrinių, B. Dvariono pianinui aranžuotų ištraukų iš operos „Dalia“, o gi jau spėjom išklausyti Mozarto Eine kleine Nachtmusik ir Sonatą C-dur.

Antroje dalyje išgirdome lengvesnio žanro, daugiau girdimus kūrinius; tai nereiškia, kad juos buvo lengva atlikti. Puikiai nuskambėjo G. Bizet Le Trompette et La Tambour; J. Strauss Vienos miško pasakos, Tritsch-tratsch Polka ir Mėlynasis Dunojus; A. Dvorak Slavų šokis, Op. 46 no. 1; A. Arensky Valsas, Op. 15. Audringiems aplodimentams nerimstant, išisigirdome Lecuona kūrinių Gintanieris ir Brahms Vengrų šoki.

Gaila, bet kaip viskam yra galas, taip ir ši muzikos šventė turėjo baigtis. Dviejų valandų koncertas prabėgo akimirksniu. Būtų naudinga, kad ir kitos mūsų kolonijos pasektų šio koncerto rengėjų pavyzdžiui, pakviestų daug šiuos ypatingus menininkus pradžiuoti savuosius geros muzikos mėgėjus.

Stasio Ylos

„M. K. Čiurlionis“

(Atkelta iš 3 psl.)

riui pasisekė vyksminės sklaidos keliu atskleisti skaitytojui Čiurlionio asmenybės dalį, tą, kuri yra daugiau visuomeniška. Kiek privatus Čiurlionis atsiskleidžia, pareina nuo skaitytojo inlumo skaityti tarp eilučių, pajusti įvykių, aplinkos, laiko nuotakas, įsigyventi į trumpai aptariamus brožuos, bendras apybraižas. Pagal patį Čiurlionį: „Giliausias savęs pažinimas yra už mūsų proto ribų, kaip giliausi visatos, pradžios pažinimai“. Įmanoma kalbėti tik bendrybėmis ir gal tinkamiausiai būtų pacituoti paties Ylos pratarę: dažnai Čiurlionis yra apipintas legendų. „Realus Čiurlionis, kai sklandai jo laiškus ir artimųjų atsiminimus, atrodo paprastesnis. Tame paprastume stebina asmenybės integralumas, kūrybinis veržlumas, heroiška grintis su gyvenimo klūtimis ir optimistinis lyrinis nusiteikimas“.

Taip pat paskutiniajame skyriuje apie Čiurlionio pasaulėžiūrą, pasirodo, pagal Ylą, trys pakopos: gamtinė, realinė, žmogiškoji-dramatinė ir „rexine“ transcendentinė. Gamtinė pakopa paženklinata vertikalia kryptimi, stiebiusi aukštyn. Žmogiškoji — kopimu, žygiavimu į viršūnę; Rexas nesulieja su gamta. Tada Čiurlionio pasaulėžiūra, pagal Ylą, yra teistinė ir teocentrinė. Kad ji neabejotinai reliška, galima neabejotinai sutikti. Tačiau Čiurlionis — senovinės Lietuvos sūnus, o Yla — pats teistas. Būdamas senovinės Lietuvos vaikas, Čiurlionis žiūrėjo į visatą mistiko žvilgiu: poetinis Dievybės radimas gamtoje nebūtinai jau reiškia griežtai suprastą panteizmą, nes ir teizmas teigia Dievo, kaip visos būties Kūrėjo, visur esimą. Tai imanentinės tikrovės pažinimo klausimas, kurį Yla suprastina. Dievas yra gamtoje, bet ir šalia jos, kaip jis teigia. Čiurlionis daug daugiau šiuo klausimu subtilesnis ir komplikutesnis.

Galop, paskutiniajame skyriuje, Yla pabrėžia Čiurlionio liaudiškumą, tautiškumą, lyg norėdamas jį padaryti itin aktualiu egzile esantiems. Čiurlionis gavo gamtos meilę ir grožio gamtoje pajautimą iš primityvių, civilizacijos nesugadintų sluoksnių. Jo tapyba tautiška. Čiurlionis netyčiomis kalba apie savo tėvynę. Bet Dobužinskis teisingai taria: „Šalia meno, kupino lietuvių tautinių motyvų, yra Čiurlionio mistika... jo sugebėjimas pažvelgti į pasaulio beribes, amžių gelmes, davė iš jo labai platų ir gilų menininką; jis nužengė

Fizikas dr. Jonas Boguta šiuo metu dirba Lawrence Berkeley Laboratory, Californijoje. Šių metų sausio mėnesio Scientific American žurnale išspausdintas fizikų Werner Greiner ir Horst Stoecker straipsnis „Karšta branduolinė medžiaga“ užsimena dr. Bogutos darbą, kuris pasiūlo mechanizmą išaiškinimui, kaip formuojasi aukšto tankio branduolinės medžiagos isomerai. Bogutos teorija teigia, kad tankiai sugrūstų nukleonų sukurtame stipriame branduoliniame lauke įvairių sužadintų lygių nukleonų efektyvios masės gali būti sumažintos arti paties žemiausiojo (pagrindinio) lygio. Tada ir prie žemos temperatūros būtų galima tikėtis daug sužadintų lygių, kuriuos išsuktų temperatūros svyravimai.

Žurnale minėtas dr. Jono Bogutos darbas buvo atliktas prieš kelerius metus. Šiuo metu dr. Boguta yra užsiėmęs kitu dideliu projektu branduolinės medžiagos tyrinėjimo srityje.

Kultūrinė kronika

Dail. Jolantos Janavičienės, gyvenančios Australijoje, keramikos ir tapybos paroda praeitų metų rudenį įvyko Nepalyje, Lalitpur mieste. Parodą surengė Australijos pasiuntinybė Nepalyje ir ją atidarė Australijos chargé d'affaires Adrian Sever, pažymėdamas, jog tai ne tik pirmoji dail. Janavičienės, bet ir iš viso Australijos menininkų paroda Nepalio krašte nuo tada, kai australų pasiuntinybė buvo įkurta Kathmandu mieste. Pasiuntinybė tikisi, jog paroda padės augti abipusiems kultūriniam ryšiams, kuriuos australai yra pasiryžę skatinti su Nepaliu.

Dail. Jolanta Janavičienė yra turėjusi daug individualių parodų įvairiose Australijos srityse, o taipgi dalyvavusi tarptautinėse keramikos parodose įvairiose Europos miestuose. Parodoje, įvykusioje Park galerijoje, Lalitpur, buvo rodomi 22 keramikos darbai ir aštuoni tapiniai, vaizduojantys, be kita, ir Nepalio gamtovaizdį, kaip, pavyzdžiui, Himalajų kalnyną ir „terai“ — Nepalio tropikinę zoną bei nepalietų šventyklas — Pashupatinath ir Swayambhunath. Parodos proga dail. Janavičienė yra pasisakiusi, jog jai didelį įspūdį yra padaręs Nepalio gamtos grožis ir ji žadanti tai panaudoti savo kūryboje, kurią ateityje modysi Australijoje.

kritika tremtyje (A. Vaičiulaitis), Alės Rūtos romanas Pirmieji svetur (K. Barėnas), Antano Musteikio romanas Dangaus ir žemės saknys (Pr. Visvydas). Numeris iliustruotas Telesforo Valiaus kūrinių nuotraukomis.

Dail. Jolanta Janavičienė iš Australijos.

Zdania. Recenzuojamos knygos: Romo Viesulo monografija Telesforas Valius (Viktorija Matrangas) bei A. Trečiokaitės Mokslinės ir techninės informacijos terminų žodynas (Jonas Dainauskas). Numeris iliustruotas Telesforo Valiaus grafika.

• Aidai nr. 6 (1984 lapkritis — gruodis). Kultūros žurnalas, leidžiamas kas du mėnesiai Tėvų pranciskonių, 361 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Redakcija: dr. Leonardas Andriekus, OFM, kun. dr. Kęstutis Trimakas, Vytautas Volertas. Pagalba dalei — Viktoras Vizgirda. Administruoja T. Benvenutas Ramanaukas, OFM. Metinė prenumerata — 20 dol., atskiras numeris — 3.30 dol.

Numerio straipsniai: Kęstutis Skrupskelis „Utopinės galvosėdos brožuai“, Vytauto Bagdanavičiaus „Aukojimas prūsųose šešiolikto amžiaus pradžioje“, Mildos Budrienės „Lietuvini gydytojai Amerikoje XIX šimtmė

čio pabaigoje“. Spausdinami vysk. Kazimiero Paltaroko pateikti dokumentai šv. Kazimiero relikvijų perkėlimo reikalui. Iš Romo Viesulo parašytos monografijos Telesforas Valius įdėtas kanadiečio meno kritiko Paul Duval įžanginis žodis. Kūrybos puslapuose spausdinami Stasio Santvaro ir Nerimos Narutės eilėraščiai šv. Kazimiero tema.

„Iš minties ir gyvenimo“ skyriuje rašo Juozas Bočys „Katalikybė ir inteligentija šiuolaikinėje Lietuvoje“, V. Rociūnas — „Kazimierinių metų baigiamasis aktas Toronte“, kun. Vytautas Piktura — „Lietuvių kultūrų suvažiavimas“, Jurgis Gimbutas — „31-jo Santaros Šviesos suvažiavimo programa“, A. Kučionas — „Dux Magnus — operos recenzento išpažintis“, Meila Kairiškystė-Balkus — „Pierre Bonnard paroda Phillips galerijoje, Washingtone“. Recenzuojamos knygos: Vlodo Kulboko Lietuvių literatūrinė

Apie išplaukimą...

(Atkelta iš 2 psl.)

linkme einama. Paul Engle ir Hualing Nieh Engle rašo: „Mes susikviečiam kiekvieną rudenį kokius 25 rašytojus iš visų pasaulio kraštų. Jiem paskiriam jauną amerikietį, kuris nemoka kalbos, bet rašo vaizdingą anglų kalba. Ši darbą mes vadiname bendru vertimu („co-translation“) ir šitaip esame parengę daug knygų, poezijos, novelių ir straipsnių vertimų“.

Kaip minėjome, knygos Petites nations, grandes littératures iniciatorių dingstis buvo sielojimasis, kad vengrų lyrika pasauliui nežinoma. Paskutinytis anketos klausimas ir buvo: ar įmanoma iš viso poeziją perteikti kita kalba. Tenka pripažinti, kad atsakymai į šį klausimą — patys blankiausi. Išskyrus galbūt vieną — kubiečio David Cherician mintis: „Prieš kiek laiko, vieno susirinkimo metu, vienas draugas pareiškė, kad kiekvienas poetas turėtų angažuotis išverst bent vieną kitos šalies poetą, ir kad privaletų tai laikyt sau tokiu pat įsipareigojimu, kaip kad kurti savo paties kūrinius“.

Petits pays, grandes littératures? / Small countries, great literatures? Introduction par Ivan Boldizar. Budapest: Union des éditeurs et distributeurs des livres hongrois, 1979.

Chicagos teatruose

Iš Londono karališkojo teatro

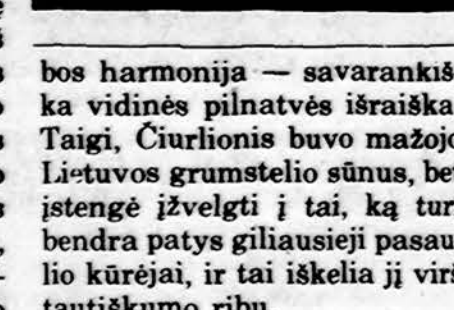
Londono karališkojo teatro dramaturgo Christopher Hampton komedija „The Philantropist“, parašyta 1968-1970 m. ir tame teatre vaidinta, dabar atkelta į Chicagos universiteto Court teatrą, 5535 S. Ellis. Jos autorius Hampton yra parašęs 7 dramas iš išverstų nemažai Čechovo, Ibseno, Moljero draminių veikalų. Bestudijuodamas Moljero „Mizantropą“, sumanė parašyti dabarties laikams atitinkmenį ir sukūrė „Philantropist“, dar teturėdamas tik 23 m. amžiaus. Kai kono jis vadinamas talentingiausiu iš dabarties britų jaunųjų dramaturgų.

Šioje komedijoje vaizduojamas dabarties žmonių būstas, tik ir save išsižūrėjusių, plepių pasaulis, kuriame vyrauja intrigos, romantiniai susikryžiuojimai, kur darbas ir kūryba menkai tepaisoma, besidomint tik savo reputacija. Gaila, kad ta neblogo idėja sudrumsta nemaža doze vulgarumo, gal norint pavaizduoti irgi dabarties laikų kryptį. Statant šią komediją Chicagoje, buvo atskridęs pats autorius padėti pasirošimams.

Komedijoje septyni aktoriai, net iš dalies atitinkantieji Moljero „Mizantropą“ aktoriams, nors ten jų aštuoni. Šiam pastatymui surinkti įvairių miestų teatruose patyrę profesionalai. Robert Browning vaidinęs Second City teatre Chicagoje ir kitur, Janet A. Carr teatro studijas išėjusi Goodman mokykloje, Susan Dafeo — dėstytoja Columbia kolegijoje, David Darlow reikiškesi televizijoje, filmuose, dabar dėsto drama, Ann Dowd gavusi magistro laipnį dramos studijas išėjęs Londono, Joe D. Lauck reikiškesi televizijoje. Talentingas režisierius Nicholas Rudall yra laimėjęs Jefferson žymenį, profesoriauja Chicagos universitete.

J. Pr.

— Stasio Ylos knygos „M. K. Čiurlionis: kūrybas ir žmogus“ suktutvės įvyks ateinančių penktadienį, sausio mėn. 25 d. 7.30 v.v. Jaunimo centro kavinėje, Chicago. Programoje: Adolfo Markelio žodis, akt. Ingridos Blekytės deklamuojama poezija apie Čiurlionį, Čiurlionio muzika ir ekrane — Čiurlionio dailės darbų skaidės. Vakaronę ruošia Chicago atitinkamai sendraugiai.

bos harmonija — savarankiška vidinės pilnatvės išraiška. Taigi, Čiurlionis buvo mažojo Lietuvos grumstelio sūnus, bet įstengė išvėlgti į tai, ką turi bendra patys giliausieji pasaulio kūrėjai, ir tai iškelia jį virš tautiškojo ribų.

Susumuojant, galima priminti, jog Jakštas yra pasakęs, kad prie Čiurlionio reikia eiti „iš Čiurlionio problemos... ji ne tik neištirta, bet nei nepajautinta“. Tai rašyta 1914 metais. Šiandien gal siek tiek pajudinta rimtos kritikos dėka, išaugusios Vakaruose ir šiek tiek Lietuvoje. Gal šiek tiek pajudinta ir Ylos nuopelnas, dėka vaizdžiai aprašyto gyvenimo apybraižos, dėka pristatymo Čiurlionio kūrybos „išėjimo“ į pasaulį, sekant tai, kas dėjos Lietuvoje ir užsienyje ligi šių 1980 metų. Medžiaga su citatom, gal ir ne visur patenkina, tačiau sudaro šaltinį tiems, kurie šiek tiek sąmoningiau žvelgs į Čiurlionį ir jo kūrybą. Gal Ylos knygos galutinis įvertinimas yra tas, kurs randamas jo paties rašyto pratarinė: rašyta apybraiža taip, kad suprastų kiekvienas.

NAUJI LEIDINIAI

• Lituanus vol. 30 no. 4 (Winter, 1984). Keturi kartus per metus išeinantis mokslų ir menų žurnalas anglų kalba, skirtas kelti ir tyrinėti klausimus, susijusius su Pabaltijo kraštais ir tautomis, ypač Lietuva. Redakcija: Mykolas Druga, Antanas Klimas, Tomas Remeikis, Jonas Zdanys. Administracija: Jonas Kučėnas. Redakcijos ir administracijos adresas: Lituanus, 6621 S. Troy Ave., Chicago, Ill. 60629. Metinė prenumerata — 10 dol., bibliotekoms ir įstaigoms — 15 dol.

Numerio straipsniai: Juozo B. Lauckos „Lithuania's Struggle for National Survival, 1795-1917“, Tomo Venclovos „Perspectives on Aušra“ (vertimas straipsnio „Aušros perspektyvoje“, išspausdinto Draugo kultūrinio priedo Aušros 100 metų sukakčiai skirtame numeryje 1983 m. spalio mėn. 1d.), Helen Sungaila „To React or to Transform: What is the Crucial Challenge to Ethnic Cultural Consciousness?“ ir Viesturs P. Karnups „The Political Economy of the Displaced Persons' Immigration, 1947-1954“.

A. V. Dundzilos vedamame skyriuje „Lituanus Data Bank“ surinkta žinių apie sovietines represijas Pabaltijo kraštuose ir išeivijos kultūrinį gyvenimą. Iš Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos nr. 61 perspausdinami Lietuvos tikinčiųjų petijų Sovietų Sąjungos generaliniam prokurorui 1983 m. tekstai. Iš Washington Post perspausdinamas Stephen B. Rosenfeld straipsnis dėl pabaltiečių politinės laikysenos Jungtinėse Valstybėse ir Viktoro Nako ataskaymas.

Spausdinami Justino Marcinkevičiaus eilėraščiai, išversti Jono